

Богдан Анціборенко

аспірант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами
ім.академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський
політехнічний інститут”; Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9462-9979>;
E-mail: bohdan.ants@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація: розглянуто особливості освітнього середовища у підготовці соціальних працівників. Визначено ключові компоненти, які впливають на формування професійних компетенцій майбутніх фахівців соціальної сфери. Запропоновано рекомендації для закладів вищої освіти щодо оптимізації освітнього середовища з метою підвищення якості професійної підготовки.

Ключові слова: освітнє середовище; підготовка соціальних працівників; професійні компетенції; педагогічні технології; соціально-психологічний клімат; інноваційні підходи; заклади вищої освіти; соціальні спеціальності; студенти.

Bohdan Antsiborenko

graduate student of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine;
E-mail: bohdan.ants@gmail.com

FEATURES OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE TRAINING OF SOCIAL WORKERS

Abstract: The article examines the features of the educational environment in the training of social workers. Key components that influence the formation of professional competencies of future specialists in the social sphere are identified. Recommendations are offered for higher education institutions regarding the optimization of the educational environment to improve the quality of professional training.

Key words: educational environment; training of social workers; professional competencies; pedagogical technologies; socio-psychological climate; innovative approaches; higher education institutions; social specialties; students.

An extended abstract of a paper on subject of:
“Features of the educational environment in the training of social workers”

Problem setting. The contemporary social landscape presents complex challenges that necessitate the preparation of highly qualified social workers capable of addressing diverse societal issues. The educational environment within higher education institutions plays a pivotal role in shaping these professionals. It not only imparts theoretical knowledge but also cultivates the necessary professional competencies, ethical standards, and personal attributes required for effective practice in the social sector. There is an urgent need to explore how the educational environment influences the training of social workers to enhance their readiness for professional challenges.

Recent research and publications analysis. Various scholars have examined the concept of the educational environment from multiple perspectives. Researchers such as Vasilyev, Gladchenkova, Kolyutkin, Novikova, Lerner, Lyakh, Sokolovsky, and Yasvin [9] have delved into its conceptual foundations. Poliakova [5, p. 78–87] characterizes the educational environment as a complex, open, dynamic, and integrative system, highlighting components like the subject, social, spatial-material, and psychodidactic elements. Bykov [2, p. 16–123] identifies the target, managerial, resource, and normative components, emphasizing the need for a comprehensive approach. Kukh [4, p. 73–76] proposes a three-component structure comprising subject-resource, material-technical, and ideational-technological components. Despite extensive research, specific characteristics and features of the educational environment in the context of training social workers require further investigation to address current gaps in the literature.

Paper objective. This article aims to analyze the characteristics and features of the educational environment specific to the training

of social workers. The objectives include identifying key components that influence the formation of professional competencies, examining how these components affect the development of social work students, and providing recommendations for higher education institutions to optimize their educational environments to improve professional training outcomes.

Paper main body. Ultimately, the paper seeks to offer valuable insights and recommendations for educators and institutions involved in preparing social work students to become effective professionals. By thoroughly analyzing the educational environment's components and their impact, the study addresses existing challenges and proposes practical solutions to enhance the quality of social work education.

The educational environment is a multifaceted construct that encompasses various elements essential for effective training:

1. **Socio-psychological climate.** A positive climate fosters open communication, mutual respect, and collaboration between students and faculty. This environment encourages the development of empathy — critical for social work practice — and enhances interpersonal skills necessary for engaging with clients from diverse backgrounds.

2. **Interactive pedagogical technologies.** Employing interactive methods such as role-playing, group discussions, simulations, and project-based learning actively engages students. These approaches promote critical thinking, problem-solving abilities, and the application of theoretical knowledge to practical scenarios, bridging the gap between theory and practice [1, p. 79–88].

3. **Practical orientation of training.** Integrating practical experiences through internships, field placements, volunteer opportunities, and partnerships with social

service organizations allows students to gain real-world experience. This exposure is crucial for developing professional competencies, understanding client needs, and applying ethical principles in practice [6, p. 8].

4. Material and technical resources. Access to modern facilities, technological tools, and comprehensive information resources supports effective learning. Adequate resources enable the implementation of innovative teaching methods and facilitate students' research and self-directed learning [4, p. 73–76].

5. Ethical and value components. The educational environment must emphasize the development of professional ethics, social responsibility, and personal integrity. Embedding ethical considerations throughout the curriculum prepares students to navigate complex moral dilemmas they may encounter in practice [5, p. 78–87].

The research underscores the importance of adapting the educational environment to contemporary challenges such as globalization, technological advancements,

and increasing cultural diversity. Incorporating information and communication technologies enhances learning flexibility and accessibility [2, p. 16–123]. Moreover, fostering multicultural competence is essential in preparing social workers to serve diverse populations effectively [7, p. 45–56].

Conclusions of the research. *The study concludes that the educational environment significantly impacts the training and professional development of social work students. By focusing on the identified key characteristics, higher education institutions can enhance the quality of social work education. Implementing these strategies will lead to the development of competent professionals equipped with the necessary skills, values, and adaptability to meet the demands of modern social work practice. Future research should explore the development of specific pedagogical models and interventions that optimize the educational environment, particularly in light of ongoing digital transformation and the need for multicultural competency.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний розвиток суспільства супроводжується складними соціальними процесами, які вимагають високого рівня професіоналізму від фахівців соціальної сфери. Якість підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти (ЗВО) значною мірою залежить від освітнього середовища, в якому вони навчаються. Освітнє середовище є не лише місцем передачі знань, але й простором для формування особистісних та професійних компетенцій, необхідних для ефективної соціальної роботи.

Актуальність дослідження характеристик і особливостей освітнього середовища зумовлена необхідністю підготовки соціальних працівників, здатних адекватно реагувати на виклики

сучасності, такі як соціальна нерівність, демографічні зміни, кризи та конфлікти. Незважаючи на те, що питання якості освіти є предметом численних досліджень, специфіка освітнього середовища у підготовці саме соціальних працівників потребує подальшого вивчення.

Важливим науковим завданням є визначення компонентів освітнього середовища, які найбільше впливають на формування професійних навичок та компетенцій майбутніх соціальних працівників. Практичне значення дослідження полягає у розробці рекомендацій для ЗВО щодо створення сприятливого освітнього середовища, яке відповідає сучасним вимогам та сприяє підвищенню якості підготовки фахівців.

Таким чином, проблема дослідження полягає у необхідності комплексного аналізу характеристик та особливостей освітнього середовища, які

забезпечують ефективну підготовку соціальних працівників, здатних відповідати на сучасні соціальні виклики та сприяти розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблема освітнього середовища та його впливу на підготовку соціальних працівників є предметом досліджень багатьох науковців. Концептуальні засади освітнього середовища та середовищного підходу розглядалися в роботах Г. Васильєва, Н. Гладченкової, Ю. Колюткіна, Л. Новикової, П. Лернера, М. Ляха, М. Соколовського, В. Ясвіна та інших [9]. Теоретико-методологічною основою для визначення сутності поняття “освітнє середовище” є концепції дослідників, які аналізують різноманітні аспекти категорії “середовище” [9].

Для глибшого розуміння правових аспектів діяльності фахівців соціальної сфери були проаналізовані основні законодавчі акти України, зокрема: Закон України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії” [11, с. 409], Закон України “Про основи законодавства України про охорону здоров'я” [12, с. 19] та Закон України “Про соціальні послуги” [13]. Ці нормативно-правові акти визначають основні принципи та стандарти соціальної роботи, що є фундаментом для підготовки кваліфікованих соціальних працівників.

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить про багатогранність поняття “освітнє середовище” та його значущість у підготовці майбутніх фахівців у ЗВО. Різні погляди щодо вивчення цього поняття підкреслюють необхідність комплексного та інноваційного підходу до створення освітнього середовища, яке сприятиме формуванню висококваліфікованих фахівців соціальної сфери.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим

присвячується дана стаття. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених освітньому середовищу та його ролі у формуванні фахівців, специфічні його особливості у підготовці соціальних працівників залишаються недостатньо вивченими. Більшість наукових робіт зосереджена на загальних аспектах освітнього середовища або стосується інших професійних галузей. Питання, як саме освітнє середовище впливає на формування професійних компетенцій, етичних цінностей та особистісних якостей майбутніх соціальних працівників, потребує більш глибокого аналізу.

Відсутність комплексних досліджень у цій сфері ускладнює розробку ефективних методик та підходів до підготовки соціальних працівників, які б відповідали сучасним викликам суспільства. Тому виникає необхідність детального вивчення характеристик освітнього середовища, які найбільш впливають на якість підготовки фахівців соціальної сфери.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є виокремлення характеристик та особливостей освітнього середовища під час підготовки соціальних працівників. Для досягнення цієї мети передбачено вирішення таких завдань:

- проаналізувати сучасні підходи до визначення поняття “освітнє середовище” у контексті підготовки соціальних працівників;
- визначити ключові характеристики освітнього середовища, які впливають на формування професійних компетенцій майбутніх фахівців соціальної сфери;
- дослідити особливості освітнього середовища, що сприяють ефективній підготовці соціальних працівників у сучасних умовах;
- розробити рекомендації для закладів вищої освіти щодо оптимізації освітнього середовища з метою підвищення якості підготовки соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Освітнє середовище є ключовим фактором у підготовці майбутніх соціальних працівників. Воно впливає не лише на засвоєння теоретичних знань, але й на формування професійних компетенцій, цінностей та особистісних якостей, необхідних для успішної діяльності у соціальній сфері.

У сучасних теоретичних дослідженнях освітнє середовище трактується як сукупність духовно-матеріальних умов функціонування закладу освіти, що забезпечують саморозвиток особистості та реалізацію її творчого потенціалу [3, с. 15–17; 8, с. 108–110]. Воно характеризується здатністю до самовідтворення та самооновлення відповідно до потенційних можливостей усіх його складових елементів.

Полякова Г. визначає освітнє середовище як складну, відкриту, динамічну та інтегративну систему [5, с. 78–87]. Дослідниця виділяє такі складники освітнього середовища:

- суб'єктний компонент: розвиток пізнавальних процесів і навичок через взаємодію суб'єктів освіти;

- соціальний компонент: формування та розвиток професійних умінь і компетенцій через практичну діяльність;

- просторово-предметний компонент: формування та розвиток комунікативних навичок за допомогою взаємодії з іншими суб'єктами;

- психодідактичний компонент: програми навчання, системи засобів і технологій навчання, стиль педагогічного спілкування.

Важливим є підхід В. Бикова, який виокремлює такі складники освітнього середовища:

- цільовий компонент: визначає цілі та завдання функціонування системи освіти;

- управлінський компонент: утворює організаційні структури управління освітніми системами;

- ресурсний компонент: включає комплекс ресурсів для підтримки життєдіяльності та розвитку систем освіти;

- нормативний компонент: передбачає законодавчо-правове та нормативно-інструктивне забезпечення освітнього процесу [2, с. 16–123].

Кух А. пропонує трьохкомпонентну структуру освітнього середовища:

- суб'єктно-ресурсний компонент: визначає суб'єктів освітнього середовища та умови їхньої взаємодії;

- матеріально-технічний компонент: відповідає за забезпеченість середовища необхідним обладнанням;

- ідейно-технологічний компонент: визначає методики та технології досягнення результатів у навчанні [4, с. 73–76].

Мамонтова Е. розглядає освітнє середовище закладу вищої освіти як багатовимірне педагогічне явище, яке є простором вибору та реалізації студентом індивідуальної освітньої траєкторії [6, с. 8]. Вона підкреслює, що вплив освітнього середовища на розвиток особистісних компетенцій студентів відбувається через взаємодію суб'єктів освітнього процесу між собою та з ресурсами середовища.

Сучасні науковці, такі як Є. Бачинська, К. Приходченко та Н. Мельник, виділяють такі підходи до освітнього середовища:

- гуманістичний підхід: акцентує на людиноцентризмі та гармонізації педагогічних і соціальних відносин;

- акмеологічний підхід: обґрунтовує закономірності творчого розвитку учасників освітнього середовища;

- системний підхід: спрямований на модернізацію освітнього процесу та встановлення зв'язків між його компонентами;

- інформаційний підхід: забезпечує достатній рівень інформаційної культури педагогів;

- технологічний підхід: спрямований на активне використання педагогічних технологій;

- компетентнісний підхід: підкреслює важливість професійних компетентностей педагогів;

- інноваційний підхід: сприяє створенню інноваційної атмосфери та готовності до інноваційної діяльності [1, с. 79–88; 7, с. 45–56].

На основі проведеного аналізу літературних джерел та враховуючи специфіку підготовки соціальних працівників, пропонуємо наступне визначення освітнього середовища. Освітнє середовище в підготовці соціальних працівників — це комплексна, динамічна та інтегративна система, яка включає соціально-психологічний клімат, інтерактивні педагогічні технології, практичну спрямованість навчання, матеріально-технічні ресурси та етичні цінності. Це середовище створює умови для формування професійних компетенцій, розвитку особистісних якостей та засвоєння етичних норм, необхідних для ефективної діяльності в соціальній сфері. Воно забезпечує можливість майбутнім фахівцям здобувати теоретичні знання та практичні навички, розвивати емпатію, критичне мислення та здатність адаптуватися до змінних соціальних умов.

Освітнє середовище визначається як сукупність умов, у яких відбувається навчальний процес, включаючи матеріально-технічні ресурси, педагогічні технології, соціально-психологічний клімат та організаційну культуру закладу освіти [3, с. 15–17; 5, с. 78–87]. Для соціальних працівників, які працюють із вразливими групами населення, особливо важливим є формування емпатії, комунікативних навичок та етичних цінностей, що значною мірою залежить від освітнього середовища.

Виділимо основні характеристики освітнього середовища у підготовці соціальних працівників.

1. Соціально-психологічний клімат. Відповідний м'який соціально-психологічний клімат сприяє відкритому спілкуванню, взаємоповазі та співпраці між студентами та викладачами. Це створює умови для розвитку комунікативних навичок та емпатії, що є ключовими компетенціями для соціальних працівників.

2. Інтерактивні педагогічні технології. Використання інтерактивних методів навчання, таких як рольові ігри, дискусії, проєктна діяльність, сприяє активному залученню студентів до навчального процесу та розвитку критичного мислення [1, с. 79–88]. Це допомагає студентам застосовувати теоретичні знання на практиці та готуватися до реальних ситуацій у професійній діяльності.

3. Практична спрямованість навчання. Забезпечення можливостей для практичної діяльності через стажування, волонтерство та співпрацю з соціальними установами дозволяє студентам набувати реального досвіду роботи з клієнтами та розвивати професійні навички [6, с. 8].

4. Матеріально-технічні ресурси. Сучасна матеріально-технічна база, оснащення аудиторій, доступ до інформаційних ресурсів сприяють ефективності навчального процесу та дозволяють використовувати сучасні педагогічні технології [4, с. 73–76].

5. Етична та ціннісна складова. Формування професійної етики та цінностей є невід'ємною частиною підготовки соціальних працівників. Освітнє середовище повинно сприяти усвідомленню студентами соціальної відповідальності та розвитку моральних якостей [5, с. 78–87].

Сучасні виклики, такі як глобалізація, цифровізація та соціальні зміни, вимагають адаптації освітнього середовища. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє розширити доступ до навчальних ресурсів та використовувати нові форми навчання,

такі як дистанційне та змішане навчання [2, с. 16–123].

Зростає значення міжкультурної компетентності у підготовці соціальних працівників, оскільки вони працюють у багатокультурному суспільстві. Освітнє середовище повинно враховувати ці особливості та сприяти розвитку толерантності та розуміння культурного розмаїття [7, с. 45–56].

У процесі дослідження для оптимізації освітнього середовища та підвищення якості підготовки фахівців було сформульовано такі рекомендації.

1. Інтеграція сучасних педагогічних технологій. Використання інтерактивних методів навчання, таких як проєктне навчання, симуляції та рольові ігри.

2. Практична спрямованість освітнього процесу. Включення стажувань, практичних завдань та співпраці з соціальними установами у навчальні програми.

3. Формування інклюзивного середовища. Забезпечення рівного доступу до ресурсів і підтримки студентів із різними освітніми потребами.

4. Розвиток міждисциплінарних компетенцій. Заохочення до міждисциплінарного підходу через інтеграцію знань із різних галузей.

5. Залучення стейкхолдерів. Активна співпраця з роботодавцями та громадськими організаціями для забезпечення відповідності змісту освіти сучасним вимогам ринку праці.

6. Підтримка академічної доброчесності: Формування етичних цінностей у студентів через включення модулів з професійної етики.

У подальшій роботі над дисертаційним дослідженням рекомендації буде проаналізовано з точки зору можливості їх практичної імплементації в навчальний процес ЗВО.

Практичні аспекти впровадження ефективного освітнього середовища:

1. Розвиток партнерства з соціальними установами. Співпраця з державними та недержавними організаціями дозволяє забезпечити студентам можливості для практики та реалізації спільних проєктів. Це сприяє набуттю практичного досвіду та розумінню реальних потреб клієнтів.

2. Підвищення кваліфікації викладачів. Постійне вдосконалення професійних компетенцій викладачів, зокрема у використанні сучасних педагогічних технологій та розумінні сучасних соціальних проблем, є необхідним для забезпечення якісної освіти.

3. Залучення студентів до науково-дослідної діяльності. Участь у дослідженнях сприяє розвитку аналітичних навичок та глибинного розуміння соціальних явищ. Це дозволяє студентам критично оцінювати інформацію та приймати обґрунтовані рішення.

4. Створення інклюзивного освітнього середовища. Забезпечення рівного доступу до освіти для всіх студентів, незалежно від їхніх соціальних чи культурних особливостей, сприяє розвитку толерантності та соціальної згуртованості. [10, с. 102]

Освітнє середовище, яке поєднує теоретичне навчання з практичною діяльністю та особистісним розвитком, сприяє формуванню таких ключових компетенцій соціальних працівників:

- емпатія та етична свідомість;
- комунікативні та міжособистісні навички;
- здатність до критичного мислення та вирішення проблем;
- розуміння соціокультурного контексту;
- професійна відповідальність та самоорганізація;
- обґрунтування отриманих наукових результатів.

Проведений аналіз свідчить, що ефективне освітнє середовище є

багатокомпонентною системою, яка безпосередньо впливає на якість підготовки соціальних працівників. Визначені особливості освітнього середовища дозволяють сформувати у студентів необхідні професійні навички та особистісні якості, що відповідають вимогам сучасного суспільства.

Застосування інтерактивних методів навчання, розвиток практичних навичок та формування етичних цінностей сприяють підготовці фахівців, здатних ефективно працювати у складних соціальних умовах. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій та міжкультурної освіти відповідає сучасним тенденціям та потребам глобалізованого світу.

Результати дослідження підкреслюють необхідність комплексного підходу до створення освітнього середовища у підготовці соціальних працівників. Впровадження запропонованих рекомендацій може значно підвищити якість професійної підготовки та готовність випускників до вирішення актуальних соціальних проблем.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У даному дослідженні було проаналізовано особливості освітнього середовища у підготовці соціальних працівників. Визначено, що освітнє середовище є важливим фактором, який впливає на формування професійних компетенцій, етичних цінностей та особистісних якостей майбутніх фахівців

Список літератури:

1. Бачинська Є. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні. *Педагогіка і психологія*. 2007. №1 (54). С. 79–88.

2. Биков В. Відкрита освіта і відкрите навчальне середовище. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків : НТУ “ХПІ”, 2008. №2.

соціальної сфери. Використання інтерактивних педагогічних технологій, забезпечення практичної спрямованості навчання, розвиток соціально-психологічного клімату та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій сприяють підвищенню ефективності підготовки соціальних працівників.

Впровадження рекомендацій, наведених у цій статті, допоможе закладам вищої освіти оптимізувати освітнє середовище для підготовки соціальних працівників, що сприятиме їхньому особистісному та професійному зростанню, а також підвищить їхню готовність до вирішення складних соціальних проблем. Створення сприятливого освітнього середовища дозволить вплинути на якість та ефективність соціальної роботи, сприяючи покращенню соціального благополуччя в суспільстві.

Дослідження освітнього середовища у підготовці соціальних працівників є важливим завданням сучасної педагогіки. Подальші дослідження у цьому напрямку повинні бути присвячені визначенню ефективних педагогічних умов та методик, які сприяють розвитку професійних компетенцій та особистісних якостей у студентів соціальної сфери. Особливу увагу слід приділити вивченню впливу цифровізації освіти, міжкультурної взаємодії та інноваційних технологій на формування компетентностей майбутніх фахівців соціальної сфери.

pp. 16–123.

3. Каташов А. Особливості інноваційних освітніх закладів на сучасному етапі. *Університет та регіон : міжнар. наук.-практ. конф.* Луганськ, 2000. С. 15–17.

4. Кух А. Освітнє середовище в структурі інноваційної системи фахової підготовки майбутніх учителів фізики. *Предметні дидактики в контексті*

формування компетентнісно-професійних якостей майбутнього фахівця. Ч. 2. С. 73–76.

5. Полякова Г. Вплив освітнього середовища ВНЗ на формування професійної компетентності фахівця. *Вища школа*. 2010. № 10. С. 78–87.

6. Мельник Н. Нові форми впровадження та поширення педагогічного досвіду як важлива умова створення інноваційного освітнього середовища. *Управління школою*. 2009. № 36(408). С. 45–56.

7. Шапран О., Шапран Ю. Створення інноваційного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 9. С. 108–110.

8. Ярмаченко М. Педагогічний словник. Київ : Педагогічна думка, 2001. 516 с.

9. Черкашин А., ГреньЛ., Чеботарьов М. Інклюзивне освітнє середовище у закладах вищої освіти: шляхи створення. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2021. № 2. С. 98–107. URL: <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2021.2.06>.

10. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2000. № 48. 409 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.

11. Про основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 4. 19 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

12. Закон України “Про соціальні послуги” №2671-VIII, редакція від 27.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

References:

1. Bachynska Ye. Mekhanizm formuvannya innovatsiynoho osvitr'oho prostoru v rehioni [Mechanism of forming an innovative educational space in the region]. *Pedahohika i psykholohiya*. 2007. No. 1(54), pp. 79–88.

2. Bykov, V. Vidkryta osvita i vidkryte navchal'ne seredovyshe [Open education and open learning environment]. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy*. Kharkiv : NTU “KhPI”, 2008. No. 2, pp 16–123.

3. Katashov A. Osoblyvosti innovatsiynykh osvitnikh zakladiv na suchasnomu etapi [Features of innovative educational institutions at the present stage]. In *Universytet ta rehion : Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya Luhansk*, 2000. pp. 15–17.

4. Kukh A. Osvitn'e seredovyshe v strukturі innovatsiynoyi systemy fakhovoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv fizyky [Educational environment in the structure of the innovative system of professional training of future physics teachers]. In *Predmetni dydaktyky v konteksti formuvannya kompetentnisno-profesiynykh yakostey maybutn'oho fakhivtsya*. P. 2. pp. 73–76.

5. Polyakova H. Vplyv osvitr'oho seredovyscha VNZ na formuvannya profesiynoyi kompetentnosti fakhivtsya [Influence of the educational environment of a higher educational institution on the formation of professional competence of a specialist]. *Vyshcha shkola*, 2010, No. 10. pp. 78–87.

6. Melnyk N. Novi formy vprovadzhennya ta poshyrennya pedahohichnoho dosvidu yak vazhlyva umova stvorennya innovatsiynoho osvitr'oho seredovyscha [New forms of implementation and dissemination of pedagogical experience as an important condition for creating an innovative educational environment]. *Upravlinnya shkoloyu*, 2009 No. 36 (408). pp. 45–56.

7. Shapran O., Shapran Yu. Stvorennya innovatsiynoho osvitynoho seredovyscha v protsesi profesiynoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelya [Creating an innovative educational environment in the process of professional training of future teachers]. *Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu*. 2010. No. 9. pp. 108–110.

8. Yarmachenko M. Pedahohichnyy slovnyk [Pedagogical dictionary]. Kyiv : Pedahohichna dumka. 2001. 516 pp.

9. Cherkashyn A., Hren L., Chebotarov M. Inkluzyvne osvityne seredovysche u zakladakh vyshchoi osvity: shliakhy stvorennia [Inclusive educational environment in higher education institutions: ways of creation]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy*. 2021 No.2. pp. 98–107. Available at: <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2021.2.06>.

10. Pro derzhavni sotsial'ni standarty ta derzhavni sotsial'ni harantiyi: Zakon Ukrainy [On state social standards and state social guarantees: Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR)*. 1993. No. 48. 409 p. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.

11. Pro osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorov'ya: Zakon Ukrainy [On the fundamentals of Ukrainian legislation on health care: Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR)*. 1993 No. 4. 9 p. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

12. Pro sotsial'ni posluhy: Zakon Ukrainy №2671-VIII, redaktsiya vid 27.04.2022 [On social services: Law of Ukraine No. 2671-VIII, edition of 27.04.2022]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

Стаття надійшла до редколегії 27.11.2024